

Zespół Szkół Technicznych im. J. i J. Śniadeckich w Grudziądzu

Laboratorium Elektryczne . Pracownia Automatyki
i Robotyki (s.48)

Instrukcja Laboratoryjna: **13. ZASTOSOWANIE OSCYLOSKOPU**

Opracował mgr inż. Marcin Jabłoński

Cel wiczenia

wiczenie umożliwia poznanie podstawowych właściwości oscyloskopu, sposobów pomiarów parametrów oscyloskopu oraz zastosowania oscyloskopu w technice pomiarowej.

Program wiczenia:

1. Wiadomości wstępne.
  - 1.1. Budowa i działanie oscyloskopu.
  - 1.2. Podstawowe parametry oscyloskopu.
  - 1.3. Zastosowanie oscyloskopu w technice.

2. Wykonanie pomiarów.
  - 2.1. Badanie czułości oscyloskopu.
  - 2.2. Określanie rezystancji wejściowej oscyloskopu.
  - 2.3. Wyznaczanie charakterystyki czułości oscyloskopu.
  - 2.4. Wyznaczanie charakterystyki diody.
  - 2.5. Pomiary przesunięcia fazowego.
  - 2.6. Pomiary mocy.

3. Uwagi i wnioski

1. Wiadomości wstępne

1.1. Budowa i działanie oscyloskopu

Oscyloskop umożliwia pomiary wielkości elektrycznych: napięcia, częstotliwości, czasu oraz innych wielkości elektrycznych i nieelektrycznych w specjalnych układach pomiarowych.

Główną częścią oscyloskopu jest lampa oscyloskopowa zbudowana w postaci rury próżniowej z ekranem. Wewnątrz lampy umieszczony jest układ elektrod, który formuje strumień elektronów w cienkim wiązku padającym na ekran pokryty od wewnątrz luminoforem. Budowę lampy przedstawia rys.1.

Układ formującego wiązki elektronów złożony jest z termokatody oszczędzającej, siatki sterującej S zwanej cylindrem Wehnelta oraz dwóch anod cylindrycznych A_1 i A_2 tworzących soczewkę elektronową. Pole elektryczne wytworzone przez wysokie napięcie stałe przyłożone do anod powoduje silne przyspieszenie elektronów i ogniskowanie wiązki na ekranie. Do siatki sterującej S doprowadza się potencjał ujemny względem katody. Regulacja napięcia siatki S umożliwia zmianę liczby elektronów przedostających się w kierunku anod, a tym samym intensywność świecenia plamki. Regulacja potencjału anody A_1 umożliwia zmianę ogniskowania wiązki elektronów, służąc do regulacji ostrości plamki na ekranie. Anoda A_2 przyspiesza ruch elektronów, nadając im odpowiedni prędkość. Jest ona pokryta z powłoką grafitową G bocznej części bańki, co umożliwia wychwytywanie i odprowadzenie elektronów odbitych od ekranu.

Możliwość oglądania przebiegów czasowych napięć zapewnia napięcie liniowo narastające podane na płytce X lampy przez układ generatora podstawy czasu. Zasada powstawania obrazu przedstawia rys.2.

Nieruchomy obraz na ekranie powstaje, gdy częstotliwość napięć U_X i U_Y są jednakowe lub są wielokrotnie większe. W tym celu moment wyzwalania napięcia piksela w generatorze podstawy czasu musi być synchronizowany za pomocą badanego przebiegu lub też z zewnętrznego źródła synchronizacji.

W celu umożliwienia badania napięć o małych wartościach, obwody wejściowe X i Y są wyposażone w elektroniczne wzmacniacze pomiarowe umożliwiające obserwację przebiegów napięć o wartościach miliwoltów. Różne zakresy napięć wejściowych uzyskuje się przez stosowanie na wejściu dzielników napięcia.

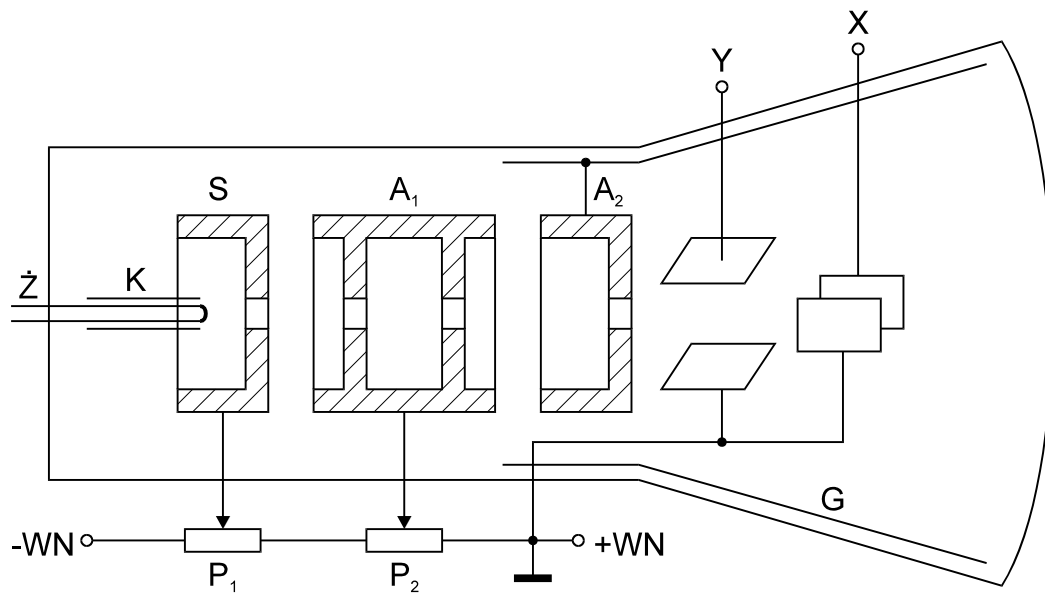
Schemat blokowy oscyloskopu przedstawia rys.3.

Napięcie U_Y doprowadza się do płytek Y przez dzielnik napięcia DN_Y i wzmacniacz pomiarowy W_Y . Na płytce X doprowadza się napięcie z generatora napięcia piksela GNP przy ustawieniu przełącznika P w pozycji 1. Ustawienie przełącznika w pozycji 2 daje możliwość doprowadzenia dowolnego przebiegu do płytek X poprzez dzielnik napięcia DN_X i wzmacniacz W_X . Układ UF formuje impulsy ujemne doprowadzone do siatki lampy w celu wygaszania plamki świetlnej w czasie powrotu promienia od prawej do lewej strony ekranu.

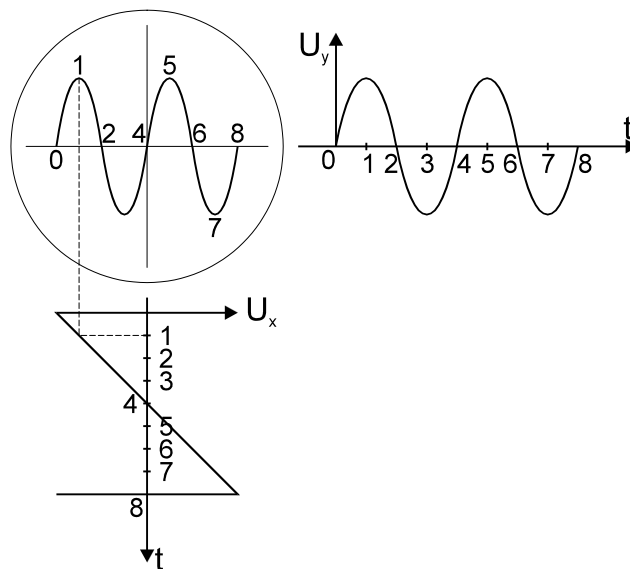
Oscyloskop jest zasilany z dwóch zasilaczy napięcia stałego:

Z_1 - zasilacz wysokonapięciowy zasila przez dzielnik DN elektrody lampy oscyloskopowej,

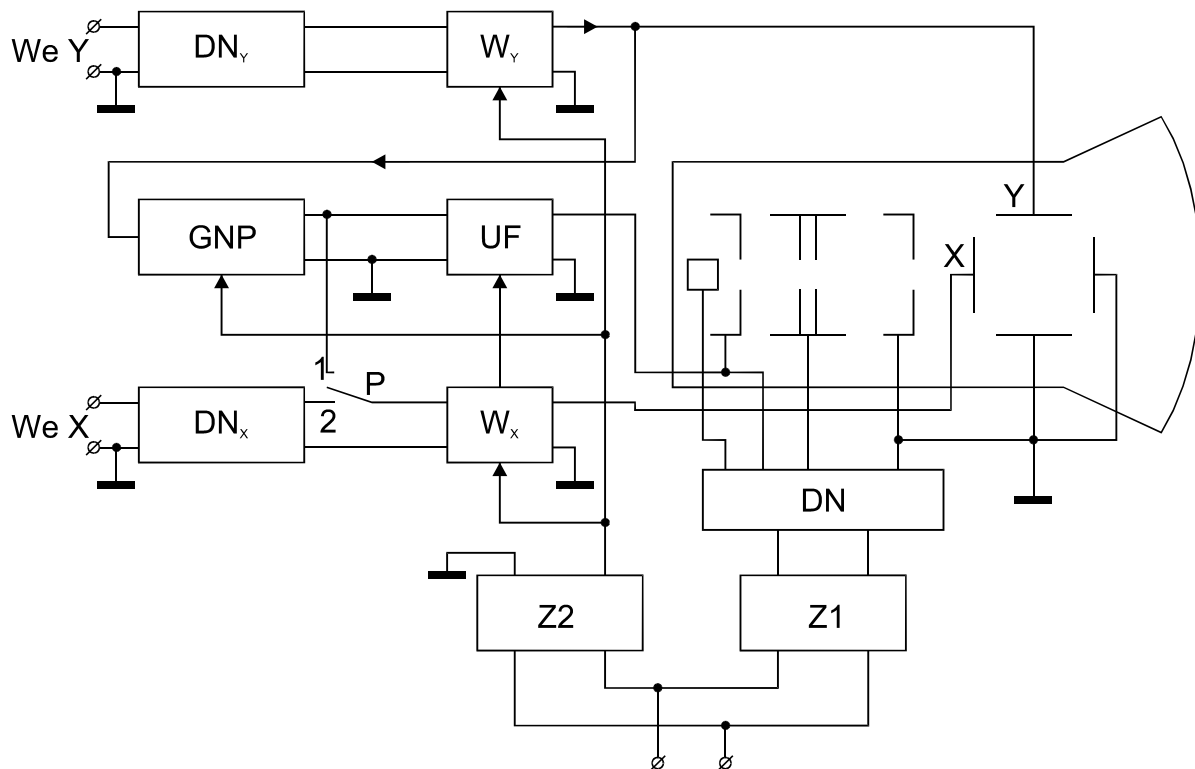
Z_2 - zasilacz niskonapięciowy zasila pozostałe układy oscyloskopu.

Rys.1. Budowa lampy oscyloskopowej.

Rys.2. Zasada powstawania obrazu.

Rys.3. Schemat blokowy oscyloskopu.

1.2. Podstawowe parametry oscyloskopu

O przydatności oscyloskopu jako narzędzia pomiarowego decydują jego podstawowe parametry: czułość układu wzmacniaczy wejściowych - lampa oscyloskopowa, rezystancja wejściowa i charakterystyka czułościowa wzmacniacza.

Napięcie doprowadzone do płyty Y lampy powoduje wytworzenie pola elektrycznego, które odchyli wiązkę elektronów na ekranie (rys.4). Zaobserwowane odchylenie wyraża się wzorem

$$H = \frac{1}{2} \frac{U_Y L l}{U_a d} \quad (1)$$

w którym:

U_y - napięcie odchylenia doprowadzone do płyty Y,

U_a - napięcie anody w stosunku do katody,

l - długość płyty odchylicy

L - odległość płyty od ekranu,

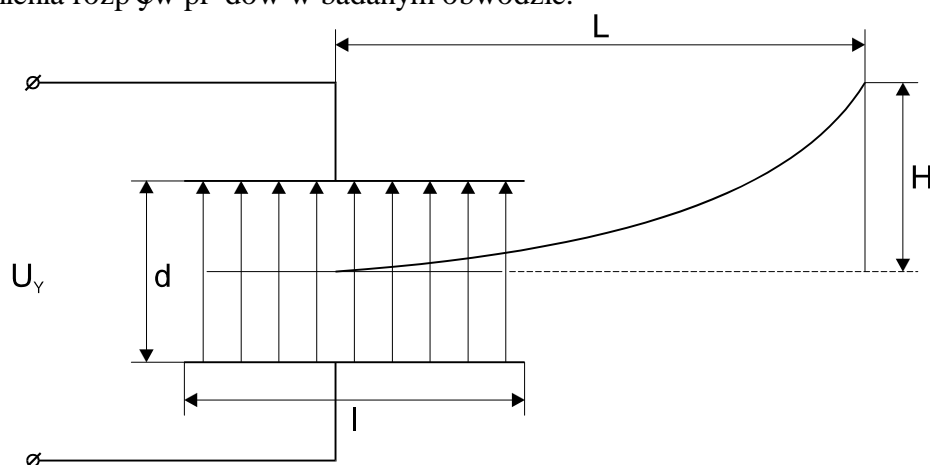
d - odległość między płytami odchylicy.

Czułość płyty odchylicy definiowana jest jako stosunek odchylenia do napięcia, które je spowodowało

$$S = \frac{H}{U_y} \quad (2)$$

Czułość jest definiowana oddzielnie dla każdej pary płyt (X i Y). Impedancja wejściowa oscyloskopu składa się zazwyczaj z rezystancji wejściowej około 1 MΩ i reaktancji pojemnościowej

wej ciowej (kilkadziesi t pF). Dzia ki temu oscyloskop u ywany do pomiarów w niewielkim stopniu zmienia rozpię w pr dów w badanym obwodzie.

Rys.4. Odchylenie wi zki elektronów w lampie oscyloskopu.

Rezystancj wej ciow oscyloskopu mo emy okre li w prosty sposób w uk adzie pokazanym na rys.9.

Przy zamkni tym wy ęcniku W odcinek wiec cy na ekranie

$$a_2 = k \cdot U \quad (3)$$

Przy otwartym wy ęcniku W odcinek wiec cy na ekranie

$$a_1 = k \frac{U}{R + R_{WE}} R_{WE} \quad (4)$$

St d rezystancja wej ciowa

$$R_{WE} = R \frac{a_1}{a_2 - a_1} \quad (5)$$

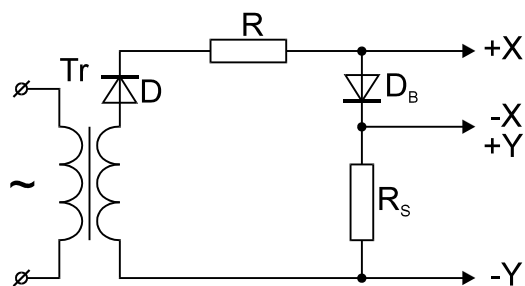
Wzmacniacz wej ciowy powinien mie charakterystyk cz stotliwo ciow pask w szerokim zakresie zmian cz stotliwo ci. Pasma przenoszenia oscyloskopu jest okre lone przez 3 dB spadek warto ci wzmacnienia. Jest ono ograniczone od góry przez wp w pojemno ci i indukcyjno ci monta u oraz cz stotliwo ci graniczne tranzystorów. Od do u przy sprz eniu sta u pr dowym cz stotliwo graniczna wynosi 0 Hz. Pasma przenoszenia typowych oscyloskopów wynosi do kilkadziesi ciu MHz.

1.3. Zastosowanie oscyloskopu w technice pomiarowej

Oscyloskop jest szeroko stosowany w technice jako uniwersalne urz dzenie pomiarowe. Niektóre jego zastosowania zostan przedstawione poni ej.

A. Pomiar charakterystyk przyrz dów półprzewodnikowych

Pomiar odbywa si w uk adzie przedstawionym na rys.5.

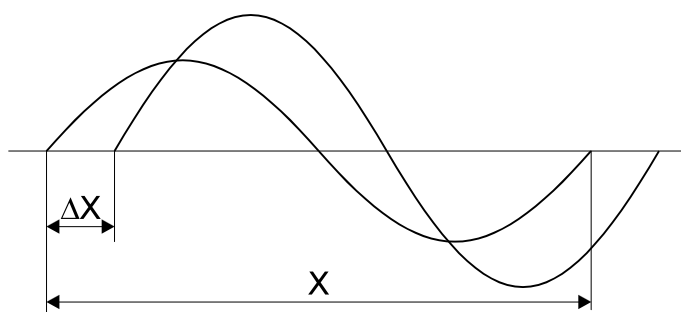
Rys.5. Układ do badania diod.

Elementy Tr, D, R dostarczają napięcie wyprostowane jednofazowe. Oscyloskop jest dołączony do układu w taki sposób, że napięcie na diodzie odchyła plamkę w prawo w osi poziomej (podstawa czasu wyznaczona), a napięcie proporcjonalne do prądu diody pobierane z opornika R_s odchyła plamkę w osi pionowej. Na ekranie obserwujemy charakterystykę badanej diody D_B w kierunku przewodzenia.

B. Pomiar przesunięcia fazowego.

Pomiaru można dokonać używając oscyloskopu dwustrumieniowego. Po ustaleniu miejsca przejścia obu obserwowanych napięć przez zero (rys.6) kąt fazowy obliczamy ze wzoru:

$$\varphi = 360^\circ \frac{\Delta x}{x} \quad (6)$$

Rys.6. Pomiar kąta fazowego.

C. Pomiar mocy.

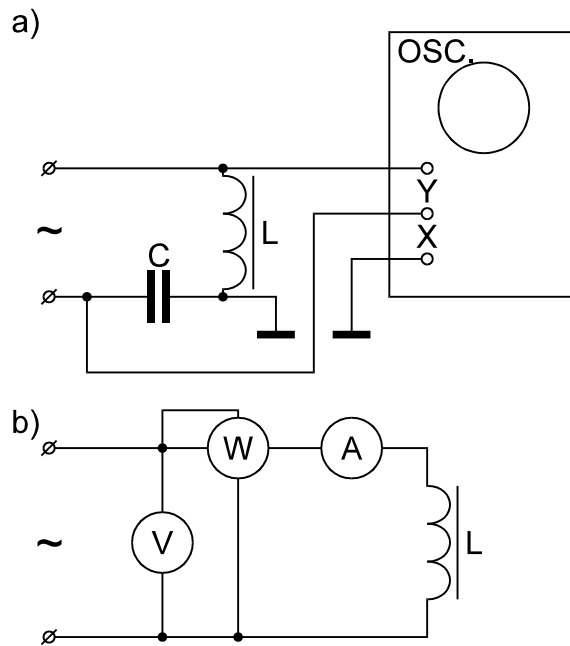
Pomiaru mocy w oscyloskopie dokonuje się w układzie przedstawionym na rys.7.

Pionowe odchylenie plamki na ekranie jest proporcjonalne do napięcia na impedancji obciążenia:

$$y = k_1 u_o \quad (7)$$

Poziome odchylenie jest proporcjonalne do wartości średniej prądu obciążenia:

$$x = k_2 u_c = k_2 \frac{1}{c} \int_0^t i_o dt \quad (8)$$

Rys.7. Układ do pomiaru mocy:
 a) za pomoc oscyloskopu
 b) za pomoc watomierza

Element powierzchni S zakreślonej przez plamkę w ciągu jednego okresu T przebiegu badanego i całkę powierzchnia wyrażają się wzorami:

$$ds = ydx = \frac{k_1 k_2}{c} u_o i_o dt$$

$$s = \frac{k_1 k_2}{c} \int_0^T u_o i_o dt \quad (9)$$

Wartość średnia mocy czynnej wynosi:

$$P = \frac{1}{T} \int_0^T u_o i_o dt \quad (10)$$

a zatem mierzona moc wynosi

$$P = \frac{SC}{k_1 k_2} \cdot \frac{1}{T} = kSCf \quad (11)$$

$$k_1 = \frac{1}{W_x \cdot 20}$$

$$k_2 = \frac{1}{W_y \cdot 20}$$

W_x, W_y - wzmocnienie $\left[\frac{V}{cm} \right]$

S - pole powierzchni narysowanej na ekranie przez plamkę $[cm^2]$

C - pojemność kondensatora $[F]$

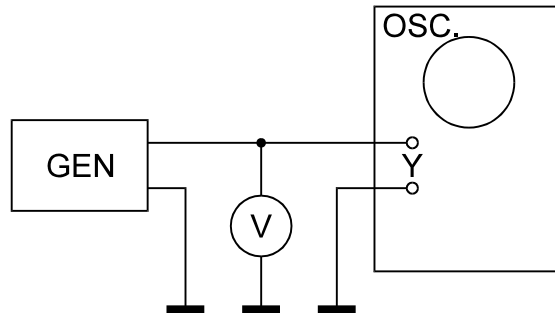
f - częstotliwość napięcia zasilającego $\left[\frac{1}{s} \right]$

2. Wykonanie pomiarów

2.1. Badanie czułości oscyloskopu

W układzie połączonym z rys.8 przy wyznaczonym generatorze podstawy czasu pomierzy czułość oscyloskopu na wejściu Y i X. Zmierzoną czułość porówna ze wzmacnieniem wzmacniacza wejścia Y i X.

Rys.8. Układ do pomiaru czułości oscyloskopu.

Czułość obliczy według wzoru

$$s = \frac{a}{U} \quad (12)$$

gdzie:

s - czułość w mm/V,

a - długość odcinka na ekranie,

U - wartość napięcia na wejściu oscyloskopu.

Wyniki pomiarów zanotować w tabeli 1.

Tabela 1.

Lp.	a	U	s
	[mm]	[V]	[mm/V]
1.			
2.			
3.			
4.			

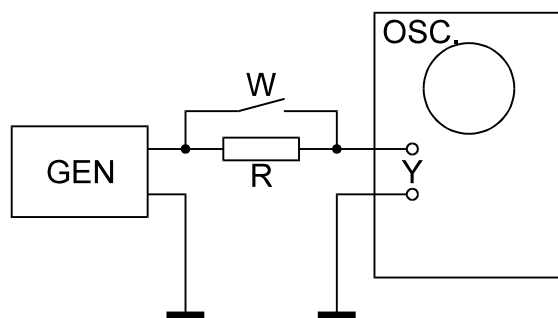
Przykładowo:

z pomiaru $a = 5 \text{ mm}$ i $U = 0,5 \text{ V}$ liczymy czułość $S = 10 \text{ mm/V}$, wzmacnienie oscyloskopu

$$k = \frac{1}{S} = 1 \text{ V}/10\text{mm} = 1 \text{ V/cm}$$

2.2. Określenie rezystancji wejściowej oscyloskopu

W układzie połączonym z rys.9 określi rezystancję wejściową oscyloskopu mierząc długość odcinka a_1 na ekranie przy otwartym wyłączniku W i a_2 - przy zamkniętym tym wyłączniku W. Pomiaru dokonać dla wejścia X i wejścia Y. Generator podstawy czasu należy wyłączyć.

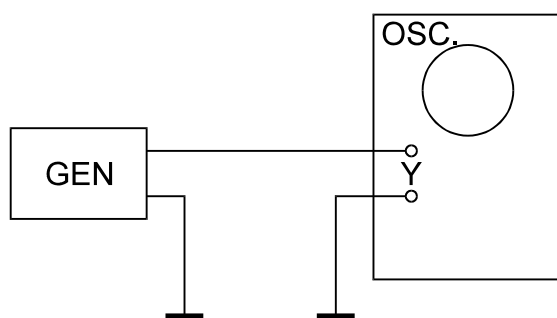
Rys.9. Układ do pomiaru rezystancji wejściowej oscyloskopu.

Rezystancję wejściową obliczy z zależności

$$R_{we} = R \frac{a_1}{a_2 - a_1} \quad \text{gdzie } R=1M\Omega \quad (13)$$

2.3. Wyznaczenie charakterystyki czułości oscyloskopu

W układzie pokazanym na rys.10 pomierz długość odcinka na ekranie dla różnych czułości przy stałej wartości napięcia wejściowego.

Rys.10. Układ do badania charakterystyki czułości oscyloskopu.

Wyniki pomiarów zanotować w tabeli 3.

Tabela 3.

f	MHz	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
a	mm										

Narysować charakterystykę czułości $k=f(f)$

2.4. Wyznaczenie charakterystyki diody

W układzie podanym na rys.5 zbadać charakterystykę diody prostowniczej. Wykresy uzyskanych charakterystyk zamieścić w sprawozdaniu podając współczynniki wzmocnienia dla obu osi wykresu. Przyjąć $R_s=1k\Omega$.

2.5. Pomiary przesunięcia fazowego

Użyj oscyloskopu dwustrumieniowego, generatora i przesuwnika fazowego, dołączonych do wejścia Y oscyloskopu pomierz przesunięcia fazowe między przebiegami w obu kanałach, jak na rys.6.

2.6. Pomiary mocy

W układzie podanym na rys.7 dokonaj pomiaru mocy cewki z rdzeniem stalowym. Ustaw $U_{zas}=220V$, $f=50Hz$.

UWAGA!

Pomiar należy wykonać w obecności prowadzącego ćwiczenie.

Otrzymane wyniki, po splanimetrowaniu powierzchni zakreślonej na ekranie oscyloskopu, należy porównać ze wskazaniem watomierza. Oblicz błąd pomiaru zakreślając, czy wynik pomiaru za pomocą watomierza jest poprawny.

3. Uwagi i wnioski

Należy skomentować otrzymane wyniki pomiarów. Podać zauważone różnice w stosunku do wiadomości teoretycznych oraz spróbować je wyjaśnić.